

також сприятиме активній реалізації їхніх індивідуальних інтересів і потреб, підвищенню культури використання вільного часу, розкриттю творчості в „захоплюючій колективній художньо-естетичній діяльності”.

Література

1. *Арнольд А.И.* Цивилизация грядущего столетия (Культурологические размышления). – М.: Грааль, 1997. – 328 с.
2. *Быкова Э.В., Михайлова И.Г.* Проблема мотивации участников самодеятельных художественных коллективов. – М., 1989. – 54 с.
3. *Власенко Н.А.* Некоторые вопросы воспитания студенчества на современном этапе // Уч. записки Московского областного института. – М., 1998. – 59с.
4. *Иконникова С.Н.* Социализация молодёжи и проблемы воспитания. – Л., 1988. – 78с.
5. *Рудницька О.П.* Теоретичні основи формування музичного сприйняття в контексті духовного розвитку особистості // Етика, естетика, теорія культури: Міжвідомчий науковий збірник. – К., 1992. – Вип.36. – С.46-48.

УДК 78 : 378.1

Пляченко Т.М.

ГУМАНІСТИЧНІ ЦІННОСТІ МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

В статті досліджено історико-теоретичні аспекти гуманізації змісту освіти, визначено гуманістичні цінності музично-педагогічної підготовки майбутнього вчителя в умовах діяльності камерного оркестра.

Ключові слова: гуманізація змісту освіти, гуманістичні цінності.

Система освіти в Україні, як один з соціокультурних і духовних феноменів, переживає новий етап свого розвитку, пов'язаний з оновленням змісту освіти, зміною менталітету суспільства й особистості, зміною ціннісних орієнтацій не тільки у підростаючого, а й у старшого покоління. Незважаючи на негативні тенденції, що мали місце у перші роки пострадянського періоду, вітчизняна система освіти зберегла свої кращі традиції завдяки, насамперед, гуманістичним цінностям, які закладені в її змісті.

Проблема ціннісних орієнтацій особливої актуальності набуває у підлітковому віці, коли „викристалізовується” особистість. Тому виникає потреба у такій цілісній організації освітнього простору, яка б створювала умови для наповнення внутрішнього світу учнівської та студентської молоді ціннісним змістом. У цій галузі ще існують суперечності між традиційними для слов'янських народів гуманістичними цінностями і новими ціннісними пріоритетами молоді, пов'язаними з посиленням індивідуалізму та прагматизму; орієнтацією значної частини суспільства на високий матеріальний рівень зарубіжних країн і традиційною українською ментальністю, спрямованою на реалізацію високих духовних цінностей; становленням в українському суспільстві нової системи ціннісних орієнтацій та інертністю притаманних школі процесів; потребою підлітків у певній системі цінностей та її несформованістю в суспільному і педагогічному середовищі; закладеними у зміст освіти гуманістичними цінностями і недостатнім використанням їх потенціалу в навчально-виховному процесі закладів освіти; потребою педагогічної практики в науковому обґрунтуванні інноваційних процесів, які відбуваються в системі освіти, і недостатньою кількістю наукових досліджень, що охоплюють увесь спектр актуальних педагогічних проблем. Наявність цих протиріч і визначила актуальність даної статті.

Проблемі гуманізації змісту освіти присвячено ряд наукових досліджень (А.Алексюк, І.Бех, В.Бутенко, С.Гончаренко, І.Зязюн, Л.Левчук, О.Лосев, В.Мазепа, О.Мороз, О.Савченко, О.Семашко, А.Щербо та ін.). Здійснені дослідження змісту й основних компонентів ціннісних орієнтацій особистості (В.Анненков, В.Дряпіка, В.Малахов, М.Черниш, Р.Шульгіна та ін.). У працях музикознавців, педагогів та соціологів (Р.Грубер, Л.Коваль, В.Матоніс, О.Олексюк, Г.Падалка, Л.Переверзев, В.Петрушин, О.Рудницька, А.Сохор та ін.) визначені магістральні напрямки орієнтації особистості у музичній сфері.

Проблема цінностей особистості знайшла відображення у роботах філософів (О.Дробницького, А.Здравомислова, М.Кагана, Л.Столовича, В.Тугаринова, В.Франкла, Ю.Шарова, Я.Гудечека, А.Камю, Г.Марселя, М.Хайдегера, К.Ясперса та ін.), які дослідили зміст, структуру і типологію цінностей, їх значення у контексті соціалізації особи, глобальних чинників функціонування й еволюції суспільства,

розробили концепції інтегративного розвитку освіти, полікультурної сфери, духовного і культурного самовизначення людини. Аналіз їх досліджень дозволяє визначити гуманістичні цінності музично-педагогічної освіти.

Зазначимо, що у межах нової парадигми освіти вивчення такої загальнозначущої цінності як гуманізм та визначення його педагогічних аспектів має особливе значення, оскільки актуальність гуманістичної парадигми визначається притаманним їй конструктивно-творчим і ціннісним потенціалом, реалізація якого сприяє подоланню деструктивних процесів у духовному житті суспільства.

Гуманізація освіти покликана оптимізувати взаємодію особистості і соціуму, забезпечити їх ефективний розвиток засобами педагогічного інструментарію. Вона спрямована на створення такого змісту, форм і методів навчання й виховання, які забезпечують найповніше розкриття особистості: її пізнавальних інтересів, особистісних якостей, тобто створення таких умов, за яких вона (особистість) захоче навчатися, буде зацікавлена в тому, щоб сприймати, а не відштовхувати виховний вплив [1, с.9].

Сприятливі умови для розвитку гуманістичних ідей створюються у системі мистецької освіти. На заняттях з предметів художньо-естетичного циклу учні та студенти прилучаються до загальнолюдських цінностей, мають змогу визначити для себе важливі види і жанри мистецтва. У процесі художньої діяльності у них розвивається художній смак, формуються естетичні потреби.

Емоційно пізнаючи світ мистецтва, учні готуються засвоїти його інтелектуально. Естетично забарвлені переживання створюють фон для міцного засвоєння знань, дозволяють йти до знань найкоротшим шляхом. Методи художнього навчання базуються на дискусійних формах роботи, на повазі до чужої думки, на позитивному ставленні до навколишнього світу. Триєдиний процес пізнання здійснюється тут в інтелектуальній роботі мистецтвознавчого характеру, у емоційному переживанні і творчій практичній діяльності.

Отже, гуманістична парадигма освіти дозволяє розглядати мистецтво як своєрідну роботу думки, спрямовану на пізнання „людського в людині”, адже реальне життя надає не так вже й багато можливостей для такого пізнання. Для досягнення того рівня взаєморозуміння між людьми, без якого неможлива розробка завдань суспільного розвитку в душі справжньої гуманності, необхідне мистецтво – справжнє, глибоке, яке розкриває внутрішній світ людей, зближує душі, тобто мистецтво класичне, представлене у кращих своїх зразках.

Мистецтво виконує найважливішу функцію – „посередника” між людиною і наукою. Завдяки йому людина долає споживацьке ставлення до природи, переглядає свої стосунки з оточуючим світом і з самим собою. Разом з тим, сучасний зміст освіти, незважаючи на позитивні зміни, все ж залишається знанневим. Він не орієнтує учнів на пізнання і зміну самих себе, не вчить пов'язувати в одне ціле самоспостереження, самопізнання, самовизначення та самовдосконалення, оскільки логіка навчального предмету (або циклу дисциплін) спрямована не на особистість учня, а на активізацію окремих його якостей, насамперед, інтелектуальних.

Впровадження гуманістичних цінностей мистецтва у навчально-виховний процес загальноосвітньої школи стає основним завданням вчителів, які викладають дисципліни художньо-естетичного циклу. У цьому зв'язку велику роль у процесі формування ціннісних орієнтацій молоді мають відіграти нинішні студенти мистецьких факультетів – майбутні вчителі музики і художньої культури, керівники учнівських музичних колективів. Система їх фахового навчання у педагогічному університеті передбачає всебічну, багатоаспектну підготовку, а виховний процес має спиратися на дійсно цінні в художньо-естетичному розумінні зразки вітчизняного та світового мистецтва. Тому залишається актуальною проблема орієнтації студентів на цінності високохудожнього музичного мистецтва.

Студентська молодь має певні музичні орієнтири, ціннісні установки, інтереси та ідеали. Саме ця обставина повинна враховуватись педагогами й авторами програм з фахових дисциплін. У формуванні художньої культури студентів необхідно враховувати їх інтерес до сучасних музичних форм, допомагаючи відрізнити істинне від потворного. В цьому аспекті великий педагогічний потенціал мають колективні форми організації навчальної діяльності – хори, оркестри, вокальні та інструментальні ансамблі, фольклорні та естрадні гурти.

Найбільш поширеними серед них є оркестри народних і духових інструментів. Але в деяких педагогічних вузах, зокрема на мистецькому факультеті Кіровоградського педагогічного університету, функціонує оркестр, до складу якого входять наступні групи струнно-смичкових інструментів: скрипки I, скрипки II, альти, віолончелі, контрабас. Такі навчальні колективи є скоріше винятком, аніж правилом у системі вищої педагогічної освіти. Але саме вони є тим осередком музичного

мистецтва, де студенти мають змогу не тільки набувати професійні знання й уміння, але й „виховувати” душу, звеличувати розум, дарувати радість спілкування з прекрасним іншим людям.

Роль камерного оркестру у формуванні ціннісних орієнтацій студентів визначається метою викладання дисципліни: спираючись на кращі зразки вітчизняної та зарубіжної класичної, народної і сучасної музики формувати в студентів високу музичну культуру, естетичні смаки, професійні знання, уміння й навички, необхідні для організації музично-інструментальної діяльності учнів в умовах позакласної та позашкільної роботи. Основними завданнями навчального курсу є: ознайомлення студентів зі специфікою камерно-оркестрового та ансамблевого виконавства; опанування навичок оркестрової (ансамблевої) гри у процесі вивчення кращих зразків вітчизняної та зарубіжної класичної, народної і сучасної музики; подальший розвиток музичних здібностей та індивідуальних інструментально-виконавських умінь студентів; вивчення широкого кола камерно-оркестрової та ансамблевої літератури засобом ескізної форми роботи над творами; формування та розвиток навичок диригентсько-оркестрової діяльності (моделювання професійної діяльності керівника учнівського оркестру або струнного ансамблю); розвиток артистизму та формування сценічної культури [4, с.4].

У камерному оркестрі здійснюється повноцінна підготовка студентів до організації колективної музичної творчості школярів і юнацтва, а також до музично-просвітницької діяльності. Формування художнього мислення та естетичних смаків студентів відбувається в процесі вивчення кращих зразків світової класики, народної та сучасної музики.

Однією з форм розвитку педагогічної культури та формування правильних ціннісних орієнтацій студентів є виконавська практика. Великий емоційний відгук як у самих оркестрантів, так і в слухачів викликають концертні виступи у дитячій філармонії, загальноосвітніх школах, центрах дитячо-юнацької творчості. Музично-просвітницька робота учасниками камерного оркестру проводиться не лише у місті Кіровограді, а й у районних центрах та сільській місцевості. Серія лекцій-концертів підготовлена з урахуванням вікової групи слухачької аудиторії. Так, наприклад, молодші школярі, розпочинаючи знайомство з музичними інструментами струнно-смичкової групи (скрипкою, альтом, віолончеллю, контрабасом), слухають твори композиторів-класиків для дітей: „Дитяча симфонія” Й.Гайдна; „Менует” Л.Боккеріні; „Ранок”, „Танець Анитри”, „У печері гірського короля” із сюїти „Пер Гюнт” Е.Гріга; „Нова лялька”, „Вальс”, „Солодка мрія”, „Неаполітанська пісня”, „Італійська пісенька”, „Баба-Яга” з „Дитячого альбому” П.Чайковського; „Вальс”, „Полька”; В.Рєбіков, „Вальс” з опери-казки „Ялинка” Д.Шостаковича; „Веселе інтермецо” Ю.Іщенко та ін.

Знайомство учнів середнього і старшого шкільного віку з різними жанрами та формами музичного виконавства здійснюється у процесі слухання творів світової музичної класики, п’єс сучасних композиторів, обробок та аранжувань народної музики, наприклад таких, як концерти для клавесину з оркестром Й.С.Баха і Д.Бортнянського; скрипкові концерти А.Вівальді; сонати Й.Гайдна і Г.Генделя; популярні твори В.А.Моцарта, Л.Бетховена, Е.Гріга, Ф.Шуберта, М.Глінки, О.Скрябіна, С.Рахманінова, Б.Лятошинського, Я.Степового, С.Прокоф’єва, Д.Шостаковича, К.Караєва, А.Хачатуряна, І.Дунаєвського, М.Парцхаладзе, Г.Майбороди, Ж.Колодуб, М.Скорика, Дж.Гершвіна та ін. Зміст навчального та концертного репертуару студентського оркестру свідчить про те, що камерний оркестр – це мобільний колектив, який має солістів залежно від мети й програми заходу, може трансформуватися в ансамбль скрипалів або струнний квартет, щоб донести до слухачів багату й розмаїту палітру музичного мистецтва.

Отже, гуманістичні цінності музично-педагогічної освіти багато в чому визначаються змістом навчального матеріалу, який побудований на високохудожніх зразках світової музичної культури.

Література

1. *Берулава Н.М.* Стан і перспективи гуманізації освіти // Педагогіка, 1996, №1. – С. 9 – 11.
2. *Дауге А.* Мистецтво і творчість у вихованні // Про досвід художньо-творчого напрямку в Німеччині. – М., 1911. – 201 с.
3. *Петракова Т.І.* Гуманістичні цінності освіти у процесі духовно-етичного виховання підлітків: Дис. ... д-ра пед. наук. – М., 1999. – 439 с.
4. *Оркестровий клас* (камерний оркестр): Програма навчального курсу для студентів мистецького факультету пед.університету. Спеціальність: „Музична педагогіка і виховання”. Освітньо-кваліфікаційний рівень: бакалавр (за вимогами кредитно-модульної системи) / Укл. Пляченко Т.М. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2006. – 36 с.